

L'estadística sobre usos lingüístics a Catalunya

El juny i juliol de 2003 es va dur a terme una enquesta sobre usos lingüístics a Catalunya. Aquesta enquesta forma part d'un gran projecte d'estadística sobre usos que inclou tota la comunitat lingüística catalana i que vol constituir un instrument de mesura útil per conèixer dades fonamentals que descriguin la situació sociolingüística d'un moment determinat. Aquest article se centra en la comparació de les dades de les quatre demarcacions i en aquelles dades que no s'han tractat anteriorment.

Origen del projecte

Els interessats en qüestions de sociologia de la llengua estan d'acord que després de tenir dades sobre les habilitats lingüístiques dels parlants, facilitades per les diferents operacions censals, calia obtenir-ne sobre els usos de les llengües. Amb aquesta intenció es va dur a terme l'Enquesta sobre l'ús oral del català, l'any 1997 i, posteriorment, amb motiu de la celebració del segon col·loqui de Tarragona, l'any 2002, es va tornar a passar el mateix qüestionari només a les comarques d'aquesta circumscripció. Tanmateix, no s'havia tingut en compte fins aleshores la totalitat de la comunitat lingüística catalana. He de fer esment a la disposició del Lluís Jou perquè l'Institut de Sociolingüística Catalana (ISC) engegés un projecte que la inclogués, tant dedicat a la població general com a completar les investigacions que estava duent a terme referides a la població escolaritzada en els territoris on encara no s'havien passat enquestes.

Criteris per a l'elaboració del qüestionari

Vam considerar imprescindible que, de bon començament, formessin part de la comissió per elaborar un qüestionari comú, d'una banda, representants de tots els territoris, de l'altra, membres del Grup Català de Sociolingüística i, finalment, que l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) col·laborés estretament, per primera vegada, en la planificació d'operacions estadístiques relacionades amb la sociologia de la llengua.

Persones i institucions que hi han participat

Es van encarregar de consensuar el qüestionari les següents persones i institucions:

- Andorra: Marta Pujol (Política Lingüística)
- Catalunya: Ernest Querol, Joan Ma. Romaní i Marina Solís (Secretaria de Política Lingüística)
- Catalunya Nord: Alà Baylac-Ferrer (Universitat de Perpinyà)
- Illes Balears: Joan Albert Villaverde (Direcció General de Política Lingüística)
- La Franja: Carme Alcover (Direcció General de Patrimoni)
- L'Alguer: Enrico Chessa (sociolingüista)
- País Valencià: Xavier Sanjuan (economista especialitzat en temes de sociolingüística)

- Idescat: Marta Massats i Manel Falguera
- Grup Català de Sociolingüística: Albert Fabà, Joaquim Torres i Miquel Àngel Pradilla.
- Gabinet Tècnic del Departament de Cultura: Josep Missé

Aquest nou projecte havia de tenir en compte dues coses alhora, en primer lloc, aprofitar les enquestes esmentades per poder establir comparacions amb el passat, però, en segon lloc, havia de mirar cap al futur i havia de construir un instrument de mesura que fos útil per conèixer periòdicament aquelles dades que fossin fonamentals per descriure la realitat sociolingüística d'un moment determinat i també per establir les accions adequades de política lingüística.

Calia aprofitar, doncs, totes aquelles preguntes pertinents que ja s'havien fet en altres enquestes. Així, es va estudiar un bon nombre de qüestionaris i es van fer anàlisis factorials de les preguntes dels qüestionaris que s'havia passat a població escolaritzada per esbrinar quines eren les que tenien una relació més gran amb els usos de les llengües.

Els continguts del qüestionari estan dividits en vuit grans blocs: llengua primera, habitual i pròpia; coneixement de la llengua catalana, usos lingüístics a la llar, en diferents àmbits (interpersonals, institucionals), transmissió lingüística intergeneracional, representacions de les llengües, coneixements d'altres llengües i variables sociodemogràfiques. A més del qüestionari, també es va consensuar la metodologia de l'enquesta i el pla d'anàlisi.

La participació de l'Idescat donava tota una altra dimensió al projecte. Així, es va signar un conveni de col·laboració entre la Conselleria de Cultura i l'Idescat i, d'acord amb la Llei d'estadística de Catalunya, l'estadística passava a ser oficial, fet que implica que formava part del Pla estadístic de Catalunya 2001-2004 i del Programa anual d'actuació estadística de 2004, que el desplega, per la qual cosa tindrà garantida la continuïtat cada quatre anys en ser introduïda als nous plans estadístics. Aquesta és la primera vegada que una enquesta feta per l'Institut de Sociolingüística Catalana passa a ser estadística oficial.

En l'actualitat ja s'ha dut a terme el treball de camp a tots els territoris, excepte al País Valencià, on s'han afegit algunes preguntes del qüestionari a una enquesta seriada. Així, a mesura que es vagin comentant les dades de les enquestes, la institució que les ha passades en farà públics els resultats. Finalment, quan ja s'hagin presentat els de tots els territoris, es farà una presentació dels resultats del conjunt dels Països Catalans.

Realització de l'enquesta

Univers: població de 15 anys i més que resideix en un habitatge amb telèfon fix a Catalunya.

Mostra: representativa de tot Catalunya i de cadascun dels set àmbits territorials que estableix la Llei d'estadística de Catalunya: àmbit metropolità, comarques gironines, Camp de Tarragona, Terres de l'Ebre, àmbit de ponent, comarques centrals i l'Alt Pirineu i l'Aran.

Estratificada per: territori, àmbit rural/urbà, sexe i edat.

Error mostral: de tot Catalunya: 1,25 %. Per àmbits va de l'1,7 % de la zona metropolitana al 5 % de les Terres de l'Ebre i de les comarques centrals.

Mètode: enquesta telefònica assistida per ordinador (CATI).

Nombre d'enquestes: 7.257.

Període de realització: juny i la primera quinzena de juliol de 2003.

Fitxa tècnica

Anàlisi de resultats

Atès que ja se'n poden consultar els principals resultats tant en una publicació en paper com en una edició electrònica (<http://idescat.es>) i que també es pot veure el Power Point de la presentació que es va fer el 21 d'abril de 2004 i un document redactat per l'Idescat a l'adreça <<http://cultura.gencat.net/llengcat/socio/us.htm>>, en aquest article ens centrarem en la comparació dels quatre principals agrupaments de comarques i en aquelles dades generals que no s'han tractat anteriorment. Igualment hem d'anunciar que aquest breu aperitiu es continuarà amb la publicació d'un llibre preparat per Joaquim Torres i un equip de col·laboradors seus. I que, alhora, l'Institut de Sociolingüística Catalana aprofundirà en l'anàlisi explicativa dels resultats que tinguin una relació més directa amb la política lingüística.

Llengua preferida per fer l'enquesta

Començarem per l'única dada comprovada de què disposem: la de la llengua que s'han estimat més emprar els enquestats perquè se'ls passés el qüestionari. La resta de resultats que comentarem són sempre dades declarades (vegeu el gràfic 1).

El total de persones que han respost que volien fer l'enquesta en català ha estat del 57,50%, el 36,10% s'ha estimat més el castellà i a un 6,40% li era indiferent que el qüestionari es desenvolupés en una llengua o en una altra.

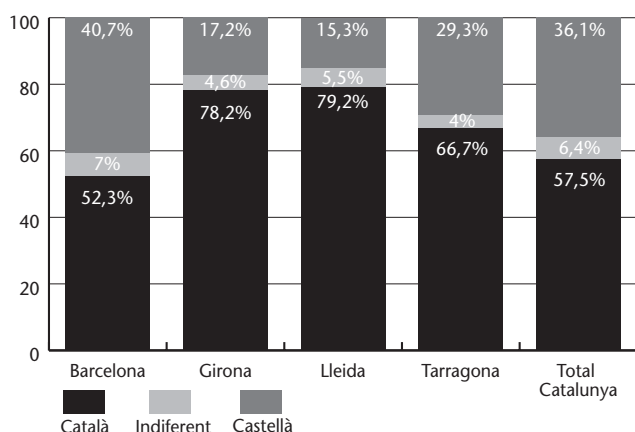
Al llarg de tots els comentaris desagregats per províncies observarem gairebé sempre un mateix ordre de resultats favorables al català: en primer lloc anirà Lleida; en segon lloc, Girona; en tercer lloc, Tarragona, i, en darrer lloc, Barcelona. El tema que ens ocupa, el de la llengua preferida per fer l'enquesta, no serà una excepció, així, els percentatges respecte al català seran: Lleida, 79,2%; Girona, 78,2%; Tarragona, 66,7%, i, finalment, Barcelona 52,3%.

Relacions entre la primera llengua apresada, la llengua d'identitat i la llengua d'ús

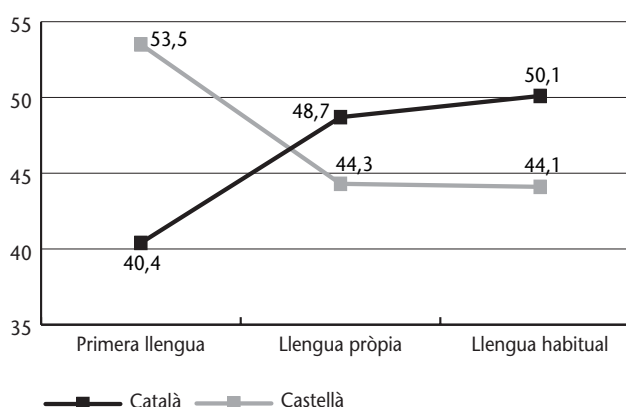
En aquest epígraf presentarem resultats globals per veure una interessant evolució dels tres conceptes enunciats: el de la primera llengua que va aprendre la persona enquestada, el de la llengua que considera com a pròpia i el de la llengua d'ús habitual. Aprofitarem un gràfic que va elaborar l'Idescat per presentar els resultats públicament (vegeu el gràfic 2).

La primera llengua apresada pels habitants de Catalunya que formen part de la mostra és el català en el 40,4% dels casos; ara bé, el nombre de persones que consideren que la llengua catalana és la seva llengua pròpia ha pujat 8,3 punts

Gràfic 1. Llengua preferida per fer l'enquesta

Gràfic 2. Relacions entre la llengua apresada, la d'identitat i la d'ús

respecte als que la tenien com a primera llengua apresada. Aquest augment encara és més gran (9,7 punts) si comparem novament la primera llengua apresada amb la que declaren que tenen com a llengua d'ús habitual. Correlativament, el castellà baixa en proporcions semblants.

Llengües emprades en diferents àmbits

Les llengües de la llar

El català és la llengua habitual en el 45,3 % de les llars de Catalunya. A les comarques lleidatanes aquest percentatge és el 70,7%; a les gironines, el 66,9%; a les tarragonines, el 59,3%, i a les barcelonines, novament en darrer lloc, és el 39,1%. Observem, doncs, una diferència de més de trenta punts entre Lleida i Barcelona (vegeu el gràfic 3).

Les llars on el castellà i el català conviuen, en canvi, són més nombroses a la província de Barcelona (9,8%), mentre que a la resta de Catalunya aquest percentatge no arriba al 7%, però la mitjana de tot Catalunya és de 9,1%, a causa, com és ben conegut, del pes demogràfic superior de l'àrea metropolitana.

Pel que fa a les altres llengües que no siguin ni el català ni el castellà, la mitjana de tot Catalunya és de 2,3%. Ara bé, cal tenir present que la mostra de l'enquesta és només de llars que tenen telèfon fix. Aquesta restricció, però, és comuna a totes les enquestes telefòniques mentre no es disposi de directoris de telèfons mòbils.

Altres àmbits d'ús

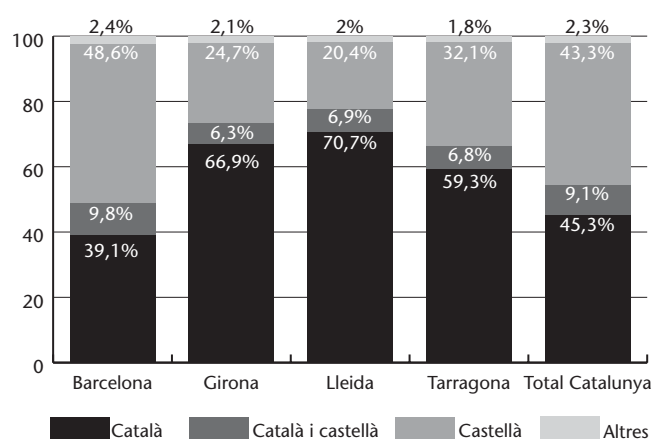
L'ús del català en els àmbits demanats al qüestionari s'ordena de més a menys ús com segueix: als bancs, a les botigues, amb els desconeguts, amb els metges, amb els veïns, als establiments comercials, amb els companys de feina i amb els companys d'estudi.

Com a mostra de la distribució en les diferents províncies només comentarem els dos àmbits extrems: el de les entitats bancàries i d'estalvi i el dels companys d'estudi.

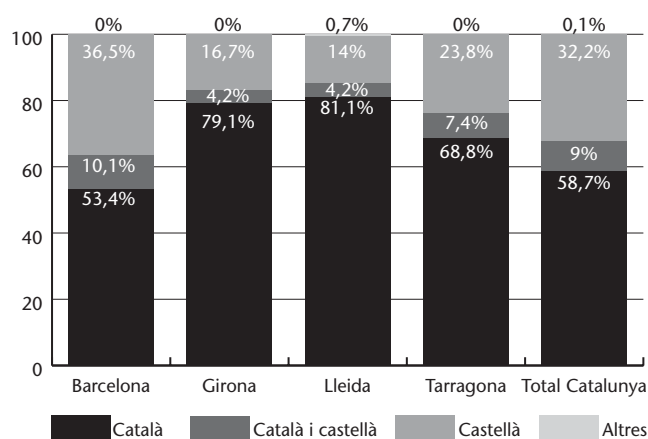
Observem que la mitjana de Catalunya d'ús del català a les entitats bancàries és de 58,7%, que depassa en 8,6 punts les dades de la llengua habitual. Si ho comparem, la llengua preferida per respondre l'enquesta també superava en 6,4 punts el percentatge declarat del català com a llengua d'ús habitual (vegeu el gràfic 4).

Novament trobem l'ordre que hem comentat segons l'ús del català: a la pro-

Gràfic 3. Les llengües de les llars de Catalunya

Gràfic 4. Llengua parlada a les entitats bancàries

víncia de Lleida l'empren, en anar a les entitats bancàries, el 81,1% de les persones; a la de Girona, el 79,1%; a la de Tarragona, el 68,8%, i a la Barcelona, el 53,4%. Per tant arreu de Catalunya se supera el 50%.

Contrastem aquestes dades amb les de les llengües emprades amb els companys d'estudis. Ara, la mitjana de Catalunya és el 39,8%, per tant, 19,9 punts més baixa que la mitjana d'ús del català a les entitats bancàries (vegeu el gràfic 5).

També tornem a trobar el mateix ordre per províncies: Lleida (63,7%), Girona (62,2%), Tarragona (51,2%) i Barcelona (33,9%). Però el que sobta és la distància tan gran entre aquests dos darrers àmbits comentats, el de la llengua emprada a les entitats bancàries i el de la que es fa servir amb els companys d'estudis.

Les representacions

En aquest darrer apartat comentarem les preguntes que tenen més relació amb la manera de percebre el context sociolingüístic passat, present i futur. I també de quina manera consideren els enquestats que hauria de ser.

Començarem per la visió del passat recent. A la pregunta sobre si el català respecte a fa 5 anys s'emprava més, igual o menys que en l'actualitat, el 49,2% creu que ara s'utilitza més, el 25,6% que s'empra igual i el 25,2% que s'utilitza menys (vegeu el gràfic 6).

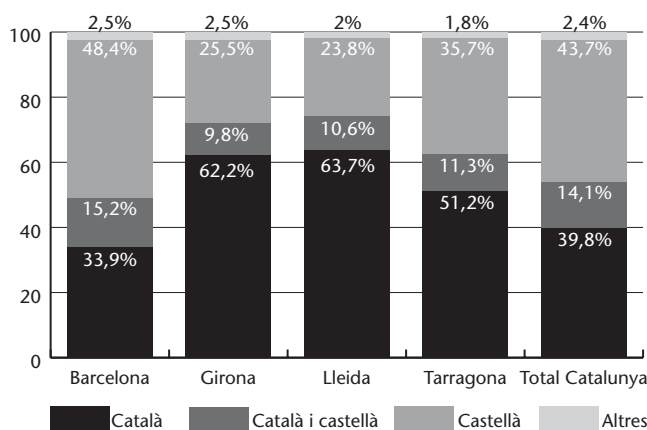
Ara l'ordenació de les províncies és quasi la inversa, són els enquestats de Barcelona els qui consideren que s'usa més el català (50,4%), seguits pels de Tarragona (48,5%), pels de Lleida (46,6%) i, finalment, pels de Girona (41,2%).

Pel que fa al futur, tornem a trobar una distribució del conjunt de Catalunya semblant a la que es donava respecte al passat: la meitat diu que s'usarà més (44,8%) i les altres dues quartes parts consideren que s'emprarà igual (27,7%) i menys (27,5%).

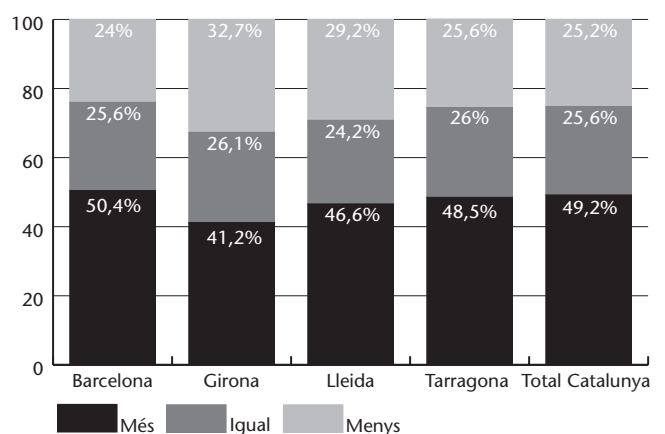
També tornen a ser els habitants de la província de Barcelona els qui veuen un augment de l'ús del català més gran en els propers cinc anys, del 46%; els de la de Tarragona, del 43%; els de la de Lleida, del 40,1%, i els de la de Girona, del 39,2% (vegeu el gràfic 7).

A continuació analitzarem les reaccions a dues preguntes formulades amb paràfrasis d'obligació pel que fa al coneixement i a l'augment de l'ús. Respecte a l'afirmació: «A Catalunya tothom hauria de saber català», el 60,2% de les persones enquestades hi està totalment d'acord, el 28,4% més aviat d'acord, el 8,1% més aviat en desacord i un 3,2% totalment en desacord (vegeu el gràfic 8).

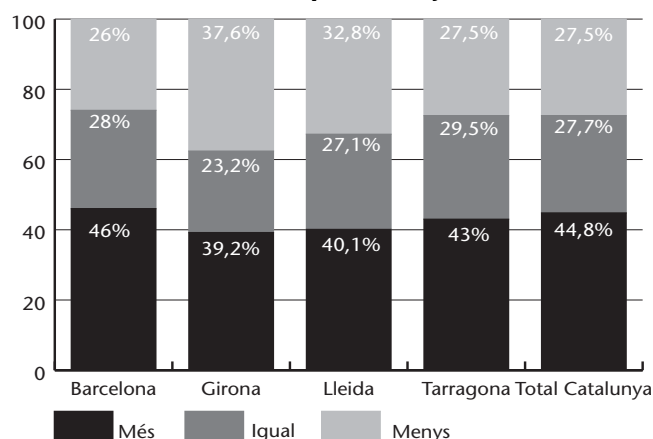
Gràfic 5. Les llengües emprades amb els companys d'estudis

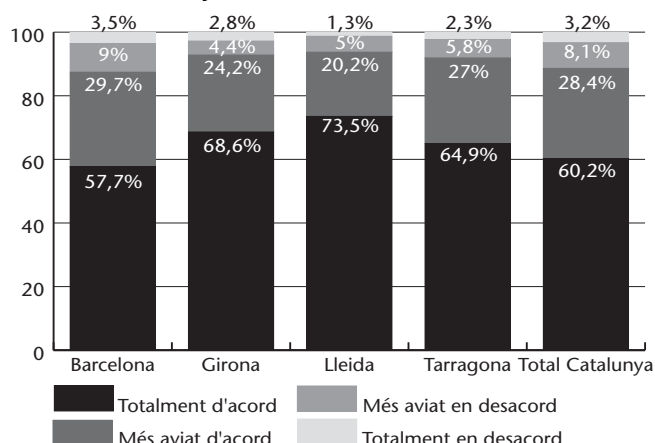
Gràfic 6. El català s'usa amb relació a fa 5 anys

Gràfic 7. El català s'usarà d'aquí a cinc anys

Gràfic 8. A Catalunya, tothom hauria de saber català

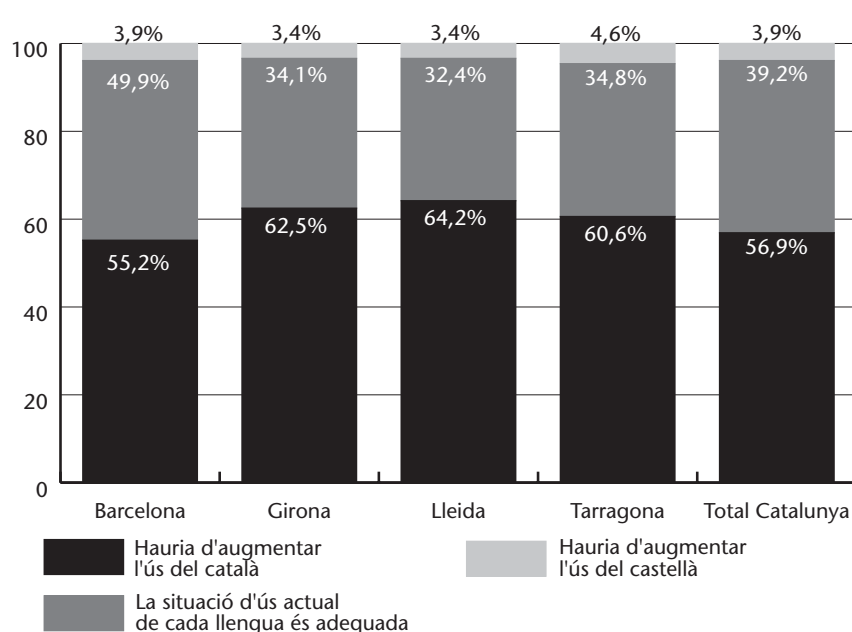

L'acollida de l'obligació obté uns resultats semblants als de la utilització del català, així tornem a trobar que és Lleida la província on més enquestats han respost que estan totalment d'acord amb l'afirmació que tothom hauria de saber català (73,5%), seguida novament de Girona (68,6%), Tarragona (64,9%) i, en darrer lloc, Barcelona (57,7%). El més significatiu és que el desacord no té unes xifres gaire elevades: el desacord total no supera en cap cas el 3,5% i els que estan més aviat en desacord tampoc no superen el 9%. Sumades totes dues postures, doncs, no es depassa el 12,5%.

Finalment, vegem com els enquestats reaccionen a l'afirmació «A Catalunya hauria d'augmentar l'ús...» del català i del castellà. El 56,9% estan d'acord que augmenti l'ús del català, el 3,9% que augmenti l'ús del castellà i a un 39,2% els sembla que la situació actual d'ús de cada llengua és l'adequada (vegeu el gràfic 9).

Si ens fixem en la distribució provincial tornem a trobar el mateix ordre respecte a l'obligatorietat de l'augment del català: Lleida (64,2%), Girona (62,5%), Tarragona (60,6%) i, en darrer lloc, Barcelona (55,2%). Ara bé, respecte a l'aug-

Gràfic 9. A Catalunya, hauria d'augmentar l'ús...

ment del castellà és significatiu el primer lloc de Tarragona (4,6%), seguida de Barcelona (3,9%) i de Lleida i Girona (ambdues amb un 3,4%).

Conclusions

En primer lloc, ens adonem que els resultats per províncies gairebé sempre tenen el mateix ordre pel que fa a la posició més favorable respecte al català: Lleida, Girona, Tarragona i Barcelona. Només es trenca en la consideració sobre dos temes relacionats amb les representacions del passat recent i del futur: si el català es parlava més o menys que fa cinc anys i com es parlarà en els propers cinc anys.

Podem afirmar que de les dades es desprèn una evolució que millora la posició del català, tant respecte als usos com pel que fa a les representacions de la situació sociolingüística. Ho veurem en quatre dels aspectes comentats. En primer lloc, trobem un augment del català respecte a ser la primera llengua apresada, la llengua considerada com a pròpia i la llengua d'ús, amb pujades de 8,3 punts i 9,7 punts respectivament en relació amb la primera llengua apresada.

En segon lloc, hi ha àmbits que superen l'ús habitual del català, per exemple, podem observar que la mitjana de Catalunya d'ús del català a les entitats bancàries és de 58,7%, que depassa en 8,6 punts les dades de la llengua habitual. A més, la llengua preferida per respondre l'enquesta també superava en 6,4 punts el percentatge declarat del català com a llengua d'ús habitual.

En tercer lloc, pel que fa a la manera com els enquestats han respost les preguntes sobre el futur del català, el 44,8% diu que s'usarà més, el 27,7% s'emprarà igual i el 27,5% creu que s'usarà menys.

I, finalment, respecte a l'afirmació: «A Catalunya tothom hauria de saber català», el 60,2% de les persones enquestades hi està totalment d'acord, el 28,4% més aviat d'acord, el 8,1% més aviat en desacord i un 3,2% totalment en desacord. Per tant, tenim que respecte al futur quasi la meitat dels enquestats veuen que l'ús del català augmentarà i, pel que fa al coneixement, el 60,2% està d'acord amb la necessitat que tothom el conegui i només un 11,3% mostra algun nivell de desacord.

Per acabar, hauríem d'insistir en el caràcter d'aperitiu d'aquesta breu presentació. Els resultats ens permeten anar molt més enllà d'aquest nivell descriptiu en què ens hem mogut. Estem convençuts que aquesta estadística podrà aportar nombroses explicacions que ens ajudaran a comprendre molt millor el nostre context sociolingüístic.

